

J. de Veer

PROGNOSE VAN SAMENHANG TUSSEN BEDRIJFSUITKOMSTEN
EN VERMOGENSVORMING OP LANDBOUWBEDRIJVEN

Mededelingen No. 199

SIGN: L 27-199
EX. NO: 8
MLV:

November 1978

Landbouw-Economisch Instituut
Conradkade 175 - 2517 CL Den Haag
Postbus 29703 - 2502 LS Den Haag
Tel. 070 - 614161

WOORD VOORAF

In Mededeling 197 zijn de voorlopige bedrijfsuitkomsten 1977/78 en de prognoses van bedrijfsuitkomsten van het lopende jaar 1978/79 gepubliceerd.

Hoewel hierbij tevens schattingen zijn gegeven van het te verwachten gemiddelde ondernemersinkomen in de verschillende groepen geven deze cijfers een beperkt inzicht in de consequenties voor de economische positie van de bedrijven. De betekenis van bedrijfsuitkomsten voor de mogelijkheden van inkomensbesteding en vermogensvorming loopt namelijk van groep tot groep uiteen.

Ter aanvulling op Mededeling 197 zijn daarom in deze publicatie schattingen gegeven van de voor 1977/78 en 1978/79 te verwachten ontwikkeling van de besparingen en bedrijfsreserveringen. Daarmede wordt beoogd een scherper inzicht te geven in de consequenties van de ontwikkelingen in kosten en opbrengsten voor de economische positie van de landbouwbedrijven.

De Adjunct-Directeur,

J. de Veer)

Den Haag, november 1978

1. Inleiding

De in Mededeling 197 (nov. 1978) opgenomen voorlopige bedrijfsuitkomsten 1977/78 en prognoses van bedrijfsuitkomsten 1978/79 hebben betrekking op het bedrijf. Ze geven aan in welke mate de kosten worden gedekt uit de opbrengsten.

In deze kosten zijn ook vergoedingen opgenomen van door de ondernemer en zijn gezin in het bedrijf verrichte arbeid en geïnvesteerd eigen vermogen. Deze vergoedingen zijn ook onderdeel van het inkomen dat de ondernemer en zijn gezin uit het bedrijf verkrijgen. Tevens behoren daartoe nog de incidentele opbrengsten die niet in de kosten en opbrengsten van het boekjaar zijn verwerkt. Omdat deze posten een stabiel en voorspelbaar karakter hebben konden in Mededeling 197 ook schattingen worden gegeven van het in 1977/78 en 1978/79 te verwachten ondernemersinkomen uit het bedrijf.

Voor deze jaren zijn echter nog geen gegevens beschikbaar over inkomensbesteding en besparingen zodat niet kon worden aangegeven welke consequenties de verwachte uitkomsten hebben voor het verloop van de besparingen.

Voor een beoordeling van de bedrijfsuitkomsten is dat echter wel een belangrijk gegeven. De continuïteit van een bedrijf hangt ten slotte af van de omvang van de vermogensvorming die kan worden gerealiseerd met het oog op het behoud van de financiële weerstandskracht. Als deze te kort schiet om de noodzakelijke bedrijfsontwikkeling te financieren en de regelmatige vermogensonttrekking bij generatiewisseling op te vangen, zal de continuïteit op lange termijn niet kunnen worden gehandhaafd. Bovendien is een inzicht in de consequenties van de bedrijfsuitkomsten voor de omvang van de besparingen van belang omdat deze niet gelijk zijn voor de verschillende groepen van bedrijven. Een zelfde niveau van bedrijfsuitkomsten heeft voor akkerbouwbedrijven een andere betekenis voor de mogelijkheden om het aandeel van het eigen vermogen in de bedrijfsfinanciering op peil te houden dan voor weidebedrijven en ook voor grotere en kleinere bedrijven loopt dit uiteen.

Aangezien er in de loop van de jaren een vrij vast verband bleek te bestaan tussen de besparingen en het niveau van het nettooverschot per f 100,- factorkosten is het echter wel mogelijk aan de hand van de voorlopige en geprognosticeerde bedrijfsuitkomsten een schatting te maken van de te verwachten omvang van de besparingen in de verschillende groepen van bedrijven. Hierdoor is dus een aanvullend inzicht mogelijk van de te verwachten consequenties in de recente kosten- en opbrengstenontwikkeling op de economische positie van de bedrijven.

2. Gezinsreserveringen en bedrijfsreserveringen

De door ondernemers verrichte besparingen moeten ook dienen voor voorzieningen in verband met toekomstige inkomensbehoeften en persoonlijke risico's als wegens overlijden, ouderdom, invaliditeit, ziekte etc. het inkomen sterk achteruit gaat. Daarvoor worden in het algemeen door agrarische ondernemers weinig voorzieningen getroffen via verzekering, etc. Men houdt de hiervoor te bestemmen middelen in het algemeen liever in het bedrijf om de financiële grondslag daarvan te versterken. Niettemin is een deel van het uit besparingen gevormde vermogen, ook al wordt het in het bedrijf gebruikt, tevens bestemd voor de noodzakelijke voorzieningen in de persoonlijke sfeer en niet volledig beschikbaar om op langere termijn de financieringsgrondslag van het bedrijf te versterken met het oog op noodzakelijke verdere bedrijfsontwikkeling en het opvangen van de regelmatig terugkerende vermogensonttrekkingen bij generatiewisseling.

In verband daarmee zijn de besparingen gesplitst in gezinsreserveringen en bedrijfsreserveringen door afsplitsing van het deel dat noodzakelijk is te achten voor het treffen van voorzieningen in de persoonlijke en de gezinssfeer. Dat deel is gesteld op 15% van de totale arbeidsvergoeding (vergoeding van in het bedrijf verrichte arbeid van ondernemer en gezinsleden en eventuele vergoedingen voor arbeid buiten bedrijf). Dat stemt overeen met het percentage van de bruto-arbeidskosten, dat hiervoor bij werknemers via collectieve voorzieningen wordt gereserveerd (12,5%) verhoogd met een toeslag voor particuliere voorzieningen (2,5%).

Het resterende gedeelte van de besparingen, de bedrijfsreserveringen, is vervolgens uitgedrukt in een percentage van het totale in het bedrijf geïnvesteerde vermogen (excl. gepachte grond en gebouwen). Dat geeft dus aan in welke mate op langere termijn het aandeel van het eigen vermogen via besparingen is versterkt.

In de volgende paragrafen wordt voor akkerbouwbedrijven en weidebedrijven het verloop van het percentage bedrijfsreserveringen t.o.v. het totale bedrijfsvermogen aangegeven, waarbij voor 1977/78 en 1978/79 is uitgegaan van schattingen op basis van de in Mededeling 197 gepubliceerde voorlopige (1977/78) en geprognosticeerde (1978/79) bedrijfsuitkomsten 1).

- 1) Voor uitvoerige uiteenzettingen over het verband tussen het netto-overschot per 100 gulden factorkosten en de gezinsbestedingen en -besparingen wordt verwezen naar Publikatie 3.82 "Van Bedrijfsuitkomsten tot financiële positie" (BEF) (okt. 1978) en het artikel in het Jaarverslag 1977 "Bedrijfsuitkomsten, inkomen en continuïteit in de landbouw" (mei 1978). Het in deze publikaties aangegeven verband bleek ook van toepassing op de reeds uitgewerkte boekhoudingen 1977/78 en is geëxtrapoleerd voor de voorlopige (1977/78) en geprognosticeerde (1978/79) bedrijfsuitkomsten, die in Mededeling 197 zijn gepubliceerd.

3. De akkerbouwbedrijven

Na de gunstige bedrijfsuitkomsten in 1975/76 en 1976/77, toen ook de bedrijfsreserveringen op een hoog niveau lagen, zijn in 1977/78 en 1978/79 sterk negatieve bedrijfsreserveringen te verwachten. Zelfs met inbegrip van de gezinsreserveringen (ca. 0,75% van het bedrijfsvermogen) zijn de besparingen negatief. Dit betekent dat voor dekking van de gezinsbestedingen financiële reserves in de vorm van beschikbare liquide middelen of uit het bedrijf vrijkomende financieringsmiddelen moeten worden aangesproken. Als deze ook niet toereikend zijn zal hiervoor, evenals voor nakoming van aflossingsverplichtingen en noodzakelijke bedrijfsinvesteringen, krediet moeten worden opgenomen.

Dat is uiteraard een toestand die tot uitholling van de financiële weerstandskracht van het bedrijf moet leiden. De akkerbouw wordt echter wel in het bijzonder gekenmerkt door wisselvallige bedrijfsuitkomsten. Men moet de ontwikkeling dan ook over een langere periode bezien. Gemiddeld is over de zesjarige periode 1973/74 t/m 1978/79 op de grotere akkerbouwbedrijven een bedrijfsreservering van 2,6% van het bedrijfsvermogen begroot.

Zeker als men in aanmerking neemt dat ook als gevolg van de door prijsstijging veroorzaakte waardevermeerdering in deze periode het aandeel van het eigen vermogen aanmerkelijk werd verhoogd, is dat niet als een zorgwekkend niveau te beschouwen. Als echter de door de inflatie veroorzaakte relatieve vermindering van de schuldenlast wegvalt of sterk vermindert, wordt de instandhouding van de financiële weerstandskracht van het bedrijf op langere termijn meer afhankelijk van de vermogensvorming door besparing. De lage niveaus van bedrijfsreservering op de grotere akkerbouwbedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied en in de Veenkoloniën geven dan wel reden tot bezorgdheid. De vorming van vermogen dat op langere termijn beschikbaar komt om de bedrijfsontwikkeling te financieren en de financiële gevolgen van de generatiewisseling op te vangen ligt op deze groepen bedrijven op een laag niveau. In het Noordelijk kleigebied en in de Droogmakerijen en IJsselmeerpolders is de situatie over deze zes jaren gerekend aanmerkelijk gunstiger. Vooral de hoge percentages van de Droogmakerijen en IJsselmeerpolders zijn opmerkelijk. Dit is niet alleen een gevolg van gunstigere bedrijfsuitkomsten op die bedrijven maar ook van de geringere omvang van het bedrijfsvermogen op pachtbedrijven, die in dit gebied overwegen. Bij pacht is - vooral in de akkerbouw - veel minder bedrijfsvermogen nodig dan bij eigendom van grond en gebouwen en zijn daardoor ook de eisen, die aan de vermogensvorming moeten worden gesteld met het oog op handhaving van de continuïteit, lager. Tegen deze achtergrond bezien waren de besparingen in deze groep hoog.

Absoluut gezien is het verschil in de omvang van de bedrijfsreserveringen op de grotere akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied en in de Droogmakerijen en IJsselmeerpolders veel kleiner.

Tabel 1. Bedrijfsreserveringen (x 1000 gld.) per bedrijf en in procenten van het bedrijfsvermogen op akkerbouwbedrijven

	Grotere bedrijven				Kleinere bedrijven	
	Noordelijk kleigebied (%)	Droogmak. IJsselm.p. (%)	Zuidwestelijk kleigebied (%)	Veenkoloniën (%)	alle bedrijven (%)	Kleinere bedrijven (alle) (%)
1973/74	26 (4,9)	27 (15,1)	9 (2,5)	2 (0,6)	17 (5,0)	3 (2,2)
1974/75	20 (3,0)	10 (5,0)	-13 (-2,8)	21 (3,8)	9 (2,3)	2 (1,0)
1975/76	27 (2,9)	60 (20,4)	52 (9,6)	3 (0,5)	38 (6,2)	11 (4,3)
1976/77	138 (12,0)	161 (40,6)	46 (4,5)	2 (0,3)	81 (9,2)	22 (7,7)
1977/78 1)	(- 5)	(- 14)	(- 6)	(- 1)	-46 (- 5)	-14 (-3,4)
1978/79 1)	(- 3)	(- 7)	(- 2)	(1)	-20 (- 2)	
Gemiddeld	(2,5)	(10,0)	(1,0)	(0,9)	(2,6)	(2,4) 2)

- 1) Schattingen op basis van voorlopige bedrijfsuitkomsten (1977/78) en prognose (1978/79). Wanneer op grond van de beschikbare cijfers een betrouwbare schatting niet mogelijk bleek is deze achterwege gelaten.
- 2) Gemiddeld over 5 jaren. Voor 1978/79 was er geen betrouwbare schatting mogelijk.

Bij de kleinere akkerbouwbedrijven was het percentage bedrijfsreserveringen in de jaren 1973/74 t/m 1977/78 1) gemiddeld 2,4%, dit is ca. 1% lager dan op de grotere akkerbouwbedrijven over dezelfde periode. De bedrijfsreserveringen liggen echter niet op een niveau waarbij de continuïteit door onvoldoende vermogensvorming gevaar loopt.

1) Er waren onvoldoende gegevens om voor de kleinere akkerbouwbedrijven een prognose voor de bedrijfsreserveringen in 1978/79 te kunnen maken.

4. De weidebedrijven

Op de weidebedrijven is het verloop van de bedrijfsreserveringen gelijkmatiger dan op de akkerbouwbedrijven.

Tabel 2. De bedrijfsreserveringen (x 1000 gld.) per bedrijf en in procenten van het bedrijfsvermogen op de weidebedrijven

	Grotere bedrijven		Kleinere bedrijven	
	(%)		(%)	
1973/74	10	(3,1)	0	(-0,1)
1974/75	3	(0,7)	- 3	(-1,5)
1975/76	13	(2,4)	0	(-0,2)
1976/77	- 4	(-0,6)	-10	(-3,1)
1977/78 1)	18	(2,1)	0	(0)
1978/79 1)	30	(3,0)	0	(0)
Gemiddeld	(1,8)		(-0,8)	

- 1) Schattingen op basis van de voorlopige bedrijfsuitkomsten (1977/78) en prognose (1978/79).

Een uitzondering vormt het jaar 1976/77 toen als gevolg van de droogte de bedrijfsuitkomsten sterk terug liepen. Ook 1974/75 komt als een ongunstig jaar naar voren. Het gemiddelde niveau van bedrijfsreserveringen over de laatste zes jaren is daardoor sterk naar beneden getrokken.

Op de grotere weidebedrijven is voor 1977/78 en 1978/79 een gunstige ontwikkeling te verwachten. In vergelijking met de akkerbouwbedrijven is echter het gemiddelde niveau van bedrijfsreserveringen t.o.v. het bedrijfsvermogen over de laatste zes jaren lager 1).

- 1) Daarbij moet overigens nog wel worden opgemerkt dat in verband met de langere arbeidstijd van de ondernemer en het meer meewerken van echtgenotes op de weidebedrijven een hogere arbeidsvergoeding is berekend en op grond daarvan hogere gezinsreserveringen zijn aangehouden dan op de akkerbouwbedrijven. Het is echter niet aannemelijk dat de ondernemers op akkerbouwbedrijven - mede gezien hun niveau van gezinsbestedingen - in dit opzicht lagere eisen stellen dan de ondernemers op de weidebedrijven. Verhoging van de gezinsreserveringen tot het niveau van de weidebedrijven zou voor de grotere akkerbouwbedrijven gemiddeld over deze zes jaren ca. 0,5% lagere bedrijfsreserveringen hebben betekend en tot een ongeveer gelijk niveau hebben geleid als op de weidebedrijven.

De niveaus van bedrijfsreservering die voor beide laatste jaren op de grotere weidebedrijven zijn begroot, zijn bevredigend te achten.

Op de kleinere weidebedrijven zijn de gemiddelde bedrijfsreserveringen in geen enkel jaar positief. Vermogensvorming via besparingen, die op langere termijn een basis bieden voor continuïteit en ontwikkeling, vindt op deze bedrijven niet meer plaats. De perspectieven voor voortzetting door een opvolger zijn bij dit niveau van bedrijfsuitkomsten somber. Negatieve bedrijfsreserveringen betekenen dat het bedrijf onvoldoende opbrengt om de gezinsbestedingen te dekken en tevens voorzieningen te treffen met het oog op toekomstige inkomensbesteding en persoonlijke risico's. Dat betekent dat in feite de financiële weerstandskracht van het bedrijf op langere termijn verzwakt.